

บทที่ ๘

การดำเนินกลยุทธ์ของสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ในการนำเสนอหมอลำ

จากการที่มีสื่อโสตทัศนูปกรณ์มากมายอย่างที่เห็นในปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็ นเทปคาสเส็ต แผ่นเสียง แผ่นซีดี และวิดีโอ สื่อตัวนี้มีบทบาทพิเศษคือเป็นผู้ผลิตด้วย กล่าวได้ว่าผู้ผลิตมีการลงทุนและมีส่วนในการกำหนดทิศทางของหมอลำด้วย ดังนั้นผู้ผลิตสื่อ ประเภทนี้จึงจำเป็นต้องมีการสรรหากลยุทธยานำไปการเพื่อจะทำให้สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่ ต้องตา ต้องใจ กลุ่มเป้าหมาย กลยุทธต่าง ๆ ที่ได้รับการนำมาใช้เหล่านี้เองที่มีส่วนในการ ทำให้หมอลำได้รับการเผยแพร่มากขึ้นอีก โดยเฉพาะสื่อโสตทัศนูปกรณ์ก็เป็นสื่ออีกช่องทาง หนึ่งที่ทำให้วิธีการเปิดรับสื่อ การเลือกสื่อต่างออกไปจากสื่ออื่น ๆ อย่างมาก

สื่อโสตทัศนูปกรณ์ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเทปคาสเส็ต แผ่นเสียง แผ่นซีดี และวิดีโอ ที่ใช้บันทึกเสียง ภาพ ของหมอลำในรูปแบบการลำแบบต่าง ๆ อันเป็นผลงานของ หมอลำคนต่าง ๆ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑. พัฒนาการ
๒. ผู้เกี่ยวข้องในการผลิต
๓. เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ
๔. ลักษณะเด่นและข้อได้เปรียบของสื่อโสตทัศนูปกรณ์
๕. ลักษณะด้อยและข้อเสียเปรียบของสื่อโสตทัศนูปกรณ์
๖. กลยุทธการนำเสนอของสื่อโสตทัศนูปกรณ์

๑. พัฒนาการของสื่อโสตทัศนูปกรณ์

พัฒนาการของสื่อโสตทัศนูปกรณ์นี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๓ ยุคด้วยกันตาม ลักษณะของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือ

- ๑.๑ ยุคแผ่นเสียง
- ๑.๒ ยุคเทปคาสเส็ต
- ๑.๓ ยุควิดีโอเทป

๑.๑ ยุคแผ่นเสียง

สื่อโสตทัศนูปกรณ์ประเภทแรกที่สุดที่มีบทบาทในการเผยแพร่หมอลำให้เป็นที่รู้จักโดยกว้างขวางคือ แผ่นเสียง เพราะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมาก็มีหลักฐานการเล่นแผ่นเสียงแล้ว สำหรับแผ่นเสียงหมอลำอาจจะเริ่มมีตั้งแต่ตอนนั้น เพราะปรากฏหลักฐานว่า ในพ.ศ. ๒๔๔๓ มีงานพระราชกุศลในการสถาปนาวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ ก็ได้มีการสมโภชด้วยการแต่งวัด มีการออกร้านขายสินค้าต่าง ๆ ตลอดจนมีมหรสพ โขน หุ่น ลิเก เพลง เป็นต้น ที่ร้านของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสุรรพสิทธิประสงค์ ได้มีการ “ออกหีบเพลงชาวตะวันตกออกเจียงเหนือให้ดู” ซึ่ง เอนก นาวิกมูล ก็ได้อนุมานต่อไปว่า น่าจะเป็นหลักฐานการบันทึกเสียงเพลงพื้นบ้านอีสานได้เป็นครั้งแรก โดยอาจจะบันทึกไว้ในเครื่องโฟโนกราฟ หรือที่ไทยเรียกว่ากระบอกเสียง

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานระบุชัดถึงการนำแผ่นเสียงมาใช้บันทึกเสียงหมอลำ ดังที่ห้างศิษย์แอนด์ซันได้ลงแจ้งความในหนังสือพิมพ์บางกอกไทย เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๒ ว่า “เดือนถัดไปจะมีแผ่นเสียงตราช้างเผือก ๑๒ เพลงตกเข้ามา ในจำนวน ๑๒ เพลงนี้มี เพลงแฉั่วลาว (หมอลำ)รวมอยู่ด้วย”

แผ่นเสียงยุคแรกจะทำจากวัสดุใดไม่ทราบชัด แต่ต่อมาก็ได้มีการปรับปรุงคุณภาพการบันทึกเสียงให้ดียิ่งขึ้นอีก โดยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ก็มีการใช้แผ่นเสียงทำจากแผ่นครั้งสีดำ แผ่นหนาหุนด้วยความเร็ว ๗๘ รอบต่อนาที เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว จากนั้นมาก็เกิดการพัฒนาให้มีการบันทึกเสียงหมอลำด้วยแผ่นเสียงครึ่งผสมพลาสติกหุนด้วยความเร็วรอบ ๔๕ รอบต่อนาที และในที่สุดก็เป็นแผ่นเสียงแบบพลาสติก หุนด้วยความเร็วรอบ ๓๓ รอบต่อนาที อย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน

หมอลำเคน ดาเหลา ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(หมอลำ) ประจำ พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ นายเกรียง ไชศิริ ซึ่งเป็นผู้แทนบริษัทแผ่นเสียงกมลสุโกศล (โรงงานแผ่นเสียงแกรนด์) ได้มาปรึกษาสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดระฆัง เรื่องการหาหมอลำจากภาคอีสานมาบันทึกแผ่นเสียง สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดระฆัง ได้แนะนำให้ไปหาหมอลำบุญเพ็ง ฝัฒวิชัย และหมอลำวังสถาน สิงห์ธรรม จากจังหวัดอุบลราชธานีมาลำ”
(เคน ดาเหลา : สัมภาษณ์ ๑ เมษายน ๒๕๔๑)

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงว่า การที่นายทุนริเริ่มคิดจะผลิตแผ่นเสียงหมอลำนั้นแสดงว่าจะต้องมีอุปสงค์ (Demand) ขึ้นมาก่อน และการที่ผู้ผลิตสื่อเข้าหาพระเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าพระกับวัดนั้นเป็นศูนย์รวมชาว(อาจจะเรียกได้ว่าเป็นสมาคมหมอลำ กิตติมศักดิ์) เป็นเครือข่ายของชาวอีกแหล่งหนึ่งนอกเหนือจากสมาคมหมอลำที่มีอยู่ แสดงให้

เห็นว่า แต่ก่อนนั้น หมอลำกับวัดเป็นของคู่กัน สังเกตได้ง่าย ๆ เนื้อหาของหมอลำสมัยก่อนมักจะเป็นเรื่องวรรณคดีชาดก เรื่องการสั่งสอนศีลธรรม ฯลฯ

กล่าวได้นั้นเป็นครั้งแรกที่มีการเริ่มบันทึกเสียงหมอลำยุคกลาง หลังจากที่ผ่านมาผ่านเสียงของหมอลำยุคแรกเชื่อมความนิยมไปจนไม่มีใครรู้จัก และหมอลำยุคกลางนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเสาะหาหมอลำของผู้ประกอบธุรกิจผลิตแผ่นเสียงอย่างมาก เกิดบริษัทผลิตแผ่นเสียงหมอลำใหม่ ๆ อีกมาก เช่น บริษัทกรุงเทพฯเสียงสยาม บริษัทเทพบุตร

นี่แสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบธุรกิจผลิตแผ่นเสียงเป็นฝ่ายที่เริ่มการเข้าหาหมอลำก่อน โดยการเลือกหมอลำที่มีชื่อเสียงระดับภาคแล้วพามาทันทึกเสียงที่กรุงเทพฯ

๑.๒ ยุคเทปคาสเซ็ท

เทคโนโลยีการบันทึกเสียงของสื่อโสตทัศนูปกรณ์เจริญมากขึ้น จนมีการใช้แถบบันทึกเสียง (เทปคาสเซ็ท) บันทึกเสียงหมอลำตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมา โดยมีทั้งที่เป็นหมอลำที่ลำเป็นคนละ (ลำเรื่องต่อกลอน) (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายไพฑูริย์ ชมภูคำ นักจัดรายการวิทยุที่เคยนำใช้เทปคาสเซ็ทบันทึกเสียงหมอลำคณะต่าง ๆ มาเปิดในรายการหมอลำทางวิทยุ จส. ๓ จ.ร้อยเอ็ด) และหมอลำที่ลำเป็นคู่ชาย หญิง (หมอลำกลอน) ซึ่งการบันทึกเทปหมอลำกลอนนี้หมอลำเคน ดาเหลา ให้สัมภาษณ์ ว่า

“ จากแผ่นเสียงแล้วก็มาเริ่มมีเทปคาสเซ็ทเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๐ โดยหมอลำที่ลำพวกแรกก็มี หมอลำคำปุ่น หมอลำบุญยัง หมอลำจอมศรี หมอลำคำภา และหมอลำบุญเพ็ง โดยทั้งหมดก็เป็นกลอนลำเรียบ ๆ เช่น ลำเกี่ยวเมียเขา ลำลมพันพร้าว ลำเกี่ยวแม่ฮ้าง ลำเกี่ยวเบ็ดเตล็ด ลำฮืดไม้คองเขย ลำฮืดพ่อคองแม่ ฯลฯ แต่ต่อมานายห้างเขาก็ไม่ยอมโปรโมตหมอลำแบบเรียบ ๆ แบบนี้ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๑ เขาก็ไปควานหาว่าตลาดชอบหมอลำแบบไหน โดยการทดลองผลิตหมอลำแนวใหม่ ๆ ออกมา เช่น กลอนลำเรื่องพระอภัยมณี (ของสุนทรภู่) และประสบผลสำเร็จที่สุดที่ตลาดต้องการกลับเป็นหมอลำกลอนที่ลำแบบสองแง่สองง่าม เช่น ลำแดงสังหารสาว ของหมอลำเคน ดาเหลา”

(เคน ดาเหลา : สัมภาษณ์ ๑ เมษายน ๒๕๔๑)

จะเห็นได้ว่า มีการใช้ระบบเทปคาสเซ็ทมาบันทึกเสียงหมอลำมานานแล้ว แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมกันนัก เพราะยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง แม้ว่าในระยะแรกของการใช้เทปคาสเซ็ทบันทึกเสียงหมอลำนั้น จะมีทั้งหมดลำที่เป็นหมอลำกลอนซึ่งลำเดียว ออกเทป เป็นชุด ๆ โดยลำเป็นกลอน ๆ คล้ายเพลงลูกทุ่งอย่างที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ และยังมีหมอลำที่สำนักงานหมอลำบันทึกเสียงให้หมอลำในสังกัดของตนโดยลำเป็นคนละและลำเป็นเรื่องยาว

เช่น เรื่อง “ท้าวท่ากาดำ” เรื่อง “ชูฉุนางอ้ว” ฯลฯ ต้องใช้เทพหลาย ๆ ตลับต่อเรื่องเพราะเป็นการบันทึกเสียงหมอลำที่แสดงเป็นคณะและเพื่อนำไปออกอากาศตามสถานีวิทยุ

การบันทึกเสียงหมอลำลงเทปคาสเส็ตในระยะแรก ๆ (พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๐) ไม่ได้มีการโปรโมตเพื่อขายเทปหมอลำมากนัก เพราะหมอลำในสมัยนี้ ยังไม่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายเช่นในปัจจุบัน ยังถือว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการพัฒนารูปแบบการใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์มาบันทึกเสียงหมอลำ กลุ่มเป้าหมายหลักซึ่งเป็นคนอีสานยังไม่คุ้นเคยและยังไม่รู้จักกับเครื่องเล่นเทปคาสเส็ตมากนัก ที่จะได้ฟังหมอลำก็เพียงจากวิทยุซึ่งมีอยู่บางบ้าน จนกระทั่งพ.ศ. ๒๕๒๐ ก็เพิ่งจะเป็นปีแรกที่มีการสร้างสรรค์หมอลำแบบประยุกต์เกิดขึ้นในประเทศไทย การบันทึกเสียงต่าง ๆ ก็ยังใช้ระบบแผ่นเสียงอยู่

ดังนั้น การบันทึกเสียงหมอลำลงเทปคาสเส็ตในช่วงแรกนี้จึงเป็นไปเพื่อการโฆษณาหมอลำเพียงเพื่อจะต้องการขายคณะหมอลำและแนะนำสำนักงานหมอลำเท่านั้น คือ ถ้าคณะใดมีคนรู้จักมาก มีเจ้าภาพมาจ้างไปแสดงในงาน ฯลฯ ก็แสดงว่าขายดี

เพื่อให้เห็นภาพรวมและพัฒนาการของการบันทึกเสียงหมอลำลงสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ผู้วิจัยจะแบ่งประเภทการบันทึกเสียงออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. การบันทึกเสียงหมอลำในท้องถิ่น เป็นการบันทึกเสียงหมอลำของคณะหมอลำต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงระดับท้องถิ่น(มีชื่อเสียงภายในบริเวณ ๔ - ๕ จังหวัด(Local)) ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐ - พ.ศ. ๒๕๒๐ มีการบันทึกเสียงเพียงรูปแบบเดียวคือ บันทึกเสียงในรูปแบบเทปคาสเส็ต ดำเนินการโดยสำนักงานหมอลำต่าง ๆ ในภาคอีสาน เช่น สำนักงานหมอลำเทพบุตร จ.มหาสารคาม หมอลำที่นำมาบันทึกเสียงก็จะเป็นหมอลำที่ลำเป็นเรื่องเป็นราวและมีเนื้อหาแบบพื้นบ้านทั้งนั้น โดยเป็นการบันทึกเสียงในห้องบันทึกเสียงเพื่อให้นักจัดรายการวิทยุส่วนภูมิภาคนำไปโปรโมตและโฆษณาในรายการหมอลำทางวิทยุเพื่อให้คนรู้จักเท่านั้น การบันทึกเสียงในระดับภูมิภาคนี้ไม่ปรากฏว่ามีการบันทึกเสียงหมอลำเป็นแผ่นเสียงเลย

ต่อมาเมื่อระบบธุรกิจหมอลำเจริญขึ้น เนื่องจากมีการโปรโมตหมอลำ (โดยการบันทึกเสียงการลำเป็นคณะ ลงเทปคาสเส็ตแล้วออกอากาศ โดยใช้ห้องบันทึกเสียงที่เป็นของสำนักงานหมอลำ เช่น ห้องอัดเสียงของสยามธุรกิจบันเทิง) ทำให้หมอลำเป็นที่รู้จักมากขึ้น จากการทำหมอลำรับจ้างตามงานจ้างทั่วไปเป็นงานหลักแล้ว ก็มีการรับจ้างลำบันทึกเทปคาสเส็ตหมอลำเรื่องต่อกลอนเป็นชุด ๆ เพื่อขายเป็นงานเสริมด้วย และจากการเล่นเป็นหมู่คณะแบบ “หมอลำหมู่หรือหมอลำเรื่องต่อกลอน” ใช้นาน ๆ เข้า ก็มีการเลือกรับเอาวัฒนธรรมการเล่นดนตรีและการแสดงออกแบบเพลงลูกทุ่งมาใส่ไว้ในการเล่นหมอลำ

๒. การบันทึกเสียงหมอลำในสวนกลาง นำเอาหมอลำที่มีชื่อเสียงในระดับภาคอีสาน (Regional) ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐ - พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นการบันทึกเสียงหมอลำ ๒ ประเภทคือ

๒.๑ หมอลำกลอนซึ่งเป็นศิลปินเดี่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วภาคอีสาน เช่น หมอลำเคน ดาเหลา หมอลำบุญเพ็ง ฝ้ายขวัญ หมอลำวังสถาน หมอลำคำบุ๋น หมอลำบุญยัง หมอลำจอมศรี หมอลำคำภา ฯลฯ โดยเป็นการบันทึกเสียงลงแผ่นเสียงเพื่อการขายโดยเฉพาะ การลำแบบนี้จะลำจบเป็นกลอน ๆ ไป ในเวลาต่อมาหมอลำเหล่านี้ได้รับการบันทึกเสียงเป็นแบบเทปคาสเซ็ทด้วย

๒.๒ หมอลำเรื่องต่อกลอนเป็นคณะต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วภาคอีสาน เช่น คณะรังสีมันต์ คณะอุบลพัฒนา คณะประถมนันทิงศิลป์ เป็นการบันทึกเสียงลงแผ่นเสียงเพื่อการขายเช่นกัน การลำแบบนี้จะลำเป็นเรื่องจบเป็นเรื่อง ๆ ไป

“...ต่อมาพัฒนาเป็นการอัดเสียงลำเรื่องต่อกลอนคณะรังสีมันต์ คณะอุบลพัฒนา คณะประถมนันทิงศิลป์ ลำเป็นเรื่อง เราเอามาตัดเป็นตอนๆ เช่น ตอนพระเอกออกจากป่า พระเอกชมดง ใช้เรื่องละ ๕-๑๐ แผ่นติดต่อกันไปจนจบ”

(สุรินทร์ ภาคศิริ : สัมภาษณ์ ๒ มกราคม ๒๕๔๑)

ปัจจุบันการลำของหมอลำเป็นคณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ทุกวันนี้ ใช้การบันทึกเสียงเป็นแบบเทปคาสเซ็ททั้งหมด เนื้อหาก็คือเป็นเนื้อหาแบบผสมผสานคือมีทั้งเก่าทั้งใหม่ เช่น คณะเลิศฟ้ากาฬสินธุ์ ลำเรื่อง “ได้แต่ลืมหามา” คณะไทยยืนยงลำเรื่อง “ท้าวปาจิต” ฯลฯ

แม้ว่าการเกิดหมอลำศิลปินเดี่ยวนั้นจะมีมาตั้งแต่สมัยหมอลำยุคโบราณและยุคกลางที่ลำอัดเสียงลงในแผ่นเสียงแบบแผ่นครั้งแล้ว แต่หมอลำเหล่านั้นก็หยุดอยู่กับการเป็นศิลปินเดี่ยวอยู่ที่การบันทึกเสียงแบบแผ่นครั้งและเป็นเพียงหมอลำกลอนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ได้มีการเผยแพร่ผ่านสื่ออื่น ๆ เช่น วิทยุ แต่อย่างใดเลย ดังนั้นหมอลำศิลปินเดี่ยวในสมัยยุคโบราณและยุคกลาง จึงมีคนรู้จักน้อยมาก ล่วงมาถึงสมัยนี้แทบจะไม่มีใครรู้จักเลย

แต่การลำแบบศิลปินเดี่ยวที่อัดเสียงลงแผ่นเสียงแล้วได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางโดยทางสื่อวิทยุ นั้น เพิ่งจะมีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งเป็นช่วงคาบเกี่ยวกันระหว่างเทปคาสเซ็ทกับแผ่นเสียง ยุคนี้ถือเป็นผู้ครองของแผ่นเสียงก็ว่าได้ เพราะมีการนำแผ่นเสียงหมอลำที่ลำเดี่ยวไปเปิดออกอากาศตามสถานีวิทยุทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นอย่างมาก ในช่วงนี้ เทปคาสเซ็ทก็ยังไม่เป็นที่นิยมใช้กันทั่วไปนัก นอกจากใช้บันทึกเสียงการเล่นเป็นเรื่องของหมอลำเป็นคณะ ๆ เพื่อนำมาเปิดในรายการวิทยุในระดับท้องถิ่นดังที่ได้กล่าวมา

พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นปีที่หมอลำทองมี มาลัย ได้ประยุกต์หมอลำเรื่องต่อกลอนให้กลายเป็นหมอลำเพลินขึ้นมาจนได้ชื่อว่าเป็น “เจ้าพ่อหมอลำเพลิน”

“นี่เป็นยุคบุกเบิกของหมอลำผ่านเสียงที่ตั้งกระจายไปทั่ว ก็บังเอิญว่าสำนักงานหมอลำเทพบุตรก็ทำหมอลำขึ้นมาแล้วเอาแผ่นไปแจกตามสถานีวิทยต่าง ๆ ผมก็ทำหมอลำให้บริษัท ทำมาแล้วกลัวขายไม่ได้ ก็เดินทางไปอีสานไปจังหวัดต่าง ๆ แล้วก็เอาแผ่นไปแจกสถานีวิทย ก็มีการเผยแพร่กระจายออกไป”

(สุรินทร์ ภาคศิริ : สัมภาษณ์ ๒ มกราคม ๒๕๔๑)

การบันทึกเสียงหมอลำที่เป็นศิลปินเดี่ยวลงเทปคาสเซ็ทเพื่อการขายจนกลายเป็นสิ่งที่นิยมเป็นอย่างยิ่งอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งเป็นยุคที่หมอลำเริ่มได้รับความนิยมเต็มที่ เรื่อยมาจนยุคปัจจุบันเพราะเครื่องเล่นเทปนั้นหาได้ง่าย และราคาถูก ต้นทุนในการผลิตเทปก็ถูกด้วย ในขณะที่แผ่นเสียงหมอลำนั้นค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงไป เพราะเครื่องเล่นก็แพง ราคาแผ่นเสียงก็แพง หาซื้อยาก จึงไม่เป็นที่นิยมอีกต่อไป

“หลังปี ๒๐ หมอลำก็เริ่มโดดเด่น หลังจากหนังมนตร์รักลำน้ำมูลดัง (ภาพยนตร์เรื่องมนตร์รักลำน้ำมูลเป็นภาพยนตร์แนวลูกทุ่งอีสานเรื่องแรก ดูรายละเอียดในบทที่ ๘ สื่อภาพยนตร์) แล้วหมอลำก็มาบูมเต็มที่เมื่อปี ๒๗ เรื่อยมา จนมีค่ายประยุคต์ของพรรคดี สองแสงที่ตั้งระเบิดเกิดเทิงเมื่อปี ๓๐ ชุดสาวจันทร์กั้งโกบทำให้ความดังของหมอลำเพิ่มขึ้นอีก”

(สุรินทร์ ภาคศิริ : สัมภาษณ์ ๒ มกราคม ๒๕๔๑)

ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา เทปหมอลำก็เป็นสื่อไฮเทคที่ได้รับความนิยมสูงสุด จนเมื่อระบบการบันทึกเสียงทันสมัยมากขึ้นกลายเป็นระบบแผ่นซีดี (Compact Disc) ที่ให้คุณภาพของเสียงคมชัดมากขึ้น หมอลำก็เริ่มมีการบันทึกเสียงด้วยระบบแผ่นซีดีเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นต้นมา และกลายเป็นที่นิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะราคาแผ่นซีดีเริ่มถูกลงทำให้การออกเทปหมอลำในปัจจุบัน(พ.ศ. ๒๕๔๐) ต้องออกมาคู่กับแผ่นซีดีเสมอเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เลือกซื้อ

๑.๓ ยุควิดีโอเทป

สื่อไฮเทคที่เกี่ยวกับหมอลำที่เกิดขึ้นล่าสุดคือการบันทึกภาพและเสียงหมอลำลงในวิดีโอ โดยหมอลำประเภทแรกที่ได้รับการบันทึกเป็นวิดีโอ นั้น คือ หมอลำซึ่งเพราะเมื่อปรากฏเป็นภาพพร้อมเสียง(เป็นการบันทึกการแสดงสดทั้งหมด)แล้วให้ความรู้สึกสนุกสนานของจังหวะดนตรีและลีลาการแสดง ตื่นตาตื่นใจกับความแปลกใหม่ของการจัดเวทีที่ยิ่งใหญ่แบบเวทีคอนเสิร์ต

ผู้บุกเบิกการผลิตสื่อสตรีตทัศนูปกรณ์ประเภทวิดีโอเหล่านี้ คือ บริษัท EVS Entertainment ซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๔๑) เป็นค่ายผลิตวิดีโอเทปหมอลำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีหมอลำในสังกัดประเภทต่าง ๆ มากที่สุด โดยครั้งแรกเป็นการทดลองเพื่อหยั่งกระแสตลาด และเมื่อปรากฏว่าอุปสงค์ (Demand) สูงมากจึงได้มีการผลิตอย่างจริงจังและต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน นายเสกสรร สุวพันธ์กิงเพชร เจ้าของบริษัท EVS Entertainment ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“อีวีเอสจับงานหมอลำจริง ๆ ก็เมื่อ กุมภาพันธ์ ปี ๓๙ นี้เอง คือแรก ๆ อีวีเอสทำการ์ตูนและคาราโอเกะ พอคาราโอเกะอ้อมตัว ที่มงานถ่ายคาราโอเกะก็ไปลองถ่ายงานจัดประกวดหมอลำที่ทุ่งศรีเมือง จ.อุดร เมื่อ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๓๙ โดยเรียกมาประกวด ๕ คณะ เบาทดลองบันทึกเทปวิดีโอเบต้าแคม แล้วบันทึกเสียงสเตอริโอ ลองเซอร์เวย์ดูว่า ทำแล้วจะเดินมัย ขณะนั้น หมอลำที่ขึ้นมาเล่นก็ยังเขย ๆ เวทีก็เล็ก ๆ ตามแบบที่ชาวบ้านท้องถิ่นเขาเล่นกัน ตัดต่อเสร็จเมื่อปลายกุมภาพันธ์ แต่ไม่กล้า ออกมาขาย ไม่รู้จะขายได้หรือเปล่า จนสงกรานต์ก็เอาออกมาขายแต่ไม่ได้โปรโมต ปรากฏว่าออกไปได้อาทิตย์หนึ่ง ใโฮ มียอด repeat สั่งเข้ามา เยอะมาก....

พอบางจุดนี้ เราเล็งเห็นว่า มันน่าจะดี เวลาทำมันต้องยิ่งใหญ่ ต้องมีการพัฒนา เราก็เริ่มพัฒนาเมื่อเดือนพฤษภาคม หลังจากเห็นผลเดือนเมษายนว่าได้ โดยเรียกหมอลำจากสำนักงานหมอลำราตรี ศรีวิไลมาก่อนเลย มาถ่ายที่โรงถ่ายกรุงเทพฯ เป็นหมอลำซึ่งอย่างเดียว ก็ใช้แสงสีเข้ามาช่วย เสื้อผ้าก็ไปซื้อเสื้อผ้าทางเครื่องให้ดูแล้วทันสมัย เป็นแบบนักร้อง ไม่ใช่แต่งตัวเขย ๆ เป็นแบบโบราณอย่างสมัยเก่า แล้วไมโครโฟนเป็น wireless เพื่อที่เขาจะได้ ออกท่าออกทาง แสดงได้อย่างสนุกสนาน มาถึงช่วงนั้น งานออกมาก็ได้รับการต้อนรับดีกว่า ชุดแรกอีก เราก็พัฒนาต่ออีก โดยใช้เวทีแบบยักษ์ใหญ่เลย เป็นเวทีที่วงสตริงเขาใช้กัน วงดนตรี back up ยังเป็นของหมอลำเขาอยู่ เราก็จัดเสริมพวกระบบ amplify ใหญ่ ๆ base แรง ๆ อย่างที่คอนเสิร์ตฝรั่งเขาใช้กัน เราก็ลงทุนแบบมโหฬารเลย”

(เสกสรร สุวพันธ์กิงเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)

จะเห็นได้ว่า การที่จะนำหมอลำซึ่งมาบันทึกวิดีโอนั้นก็ต้องมีเกณฑ์การคัดเลือกด้วย โดยหมอลำซึ่งที่เข้าตากรรมการกลุ่มแรกคือ หมอลำซึ่งจากสำนักงานหมอลำราตรี ศรีวิไล ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกเรื่องการจัดตั้งหมอลำซึ่ง และจัดว่าเป็นสำนักงานหมอลำที่มีหมอลำซึ่งในสังกัดมากที่สุดแห่งหนึ่ง และเมื่อมีหมอลำซึ่งในสังกัดมาก ก็ย่อมหมายความว่าผู้ผลิตวิดีโอมีตัวเลือกให้สามารถเลือกไปบันทึกเทปได้มาก ยิ่งกว่านั้นการเป็นหมอลำซึ่งในสังกัดสำนักหมอลำขนาดใหญ่จึงเป็นการรับประกันได้ว่าเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงพอที่จะรับการบันทึกเทปวิดีโอได้

นอกจากนี้ การที่จะยกหมอลำซึ่งให้ขึ้นสู่ความนิยมระดับชาติ (National) ก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนหลายอย่าง ที่สำคัญคือการเอาอย่างหรือเลียนแบบการแสดงคอนเสิร์ตทั้งการแสดง ท่าทางการเต้น การแต่งกาย และแม้กระทั่งการสร้างภาพลักษณ์ให้ยิ่งใหญ่ โดยใช้เวทีและ ระบบแสง สี เสียง ขนาดใหญ่กว่าหมอลำทั่ว ๆ ไปจะใช้

แนวคิดเรื่องการสร้างภาพลักษณ์ของหมอลำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างหมอลำสมัยเก่ากับสมัยใหม่อย่างยิ่ง เพราะหมอลำสมัยเก่านั้น ภาพลักษณ์ของหมอลำต้องเกิดจากการค่อย ๆ สั่งสม ในขณะที่หมอลำสมัยใหม่สามารถสร้างภาพลักษณ์ขึ้นมาแบบทันทีทันใดได้เลย

พัฒนาการของการใช้สื่อมวลชนของหมอลำเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก เพราะในยุคของวิทยุ นั้น เป็นการใช้สื่อเพื่อการบอกกล่าว (inform) และการโน้มน้าว (persuasion) แต่เมื่อถึงยุคนี้มีการใช้สื่อเพื่อการสร้างภาพลักษณ์ให้กับหมอลำ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับเพลงสากลและเพลงไทยสากลที่ใช้อำนาจของสื่อสร้างภาพลักษณ์ให้กับนักร้องไว้

๒. ผู้เกี่ยวข้องในการผลิต

ก่อนจะออกมาเป็นแผ่นเสียง เทปหมอลำ และซีดี หมอลำนั้น มีผู้เกี่ยวข้องในการผลิต ๓ ฝ่ายด้วยกันคือ

๑. นายทุนผู้ผลิต เป็นผู้จัดหาทุนในการผลิตอาจจะเป็นเจ้าของค่ายเทปเพลง เป็นผู้กำหนดและเลือกแนวหมอลำมาผลิตและเป็นต้นสังกัดของตัวหมอลำด้วย

๒. โปรดิวเซอร์และนักแต่งกลอนลำ เมื่อนักแต่งกลอนลำป้อนกลอนลำให้นายทุนและโปรดิวเซอร์เลือกกลอนลำแล้ว(โดยกลอนลำที่ได้จะมาจากการซื้อกลอนลำ หรือมีนักแต่งกลอนลำแต่งให้ นักแต่งกลอนลำที่มีชื่อเสียง เช่น สลา คุณวุฒิ ,ดาว บ้านดอน, คำเก็ง ทองจันทร์,)โปรดิวเซอร์ จะคอยควบคุมการผลิตทั้งหมด ตั้งแต่การเข้าห้องบันทึกเสียง การประสมประสานและแต่งเสียง จนออกมาเป็นต้นฉบับที่พร้อมจะนำไปอัดลงเทปต่อไป รวมไปถึงการวางแผนในการโปรโมตว่าจะวางภาพลักษณ์และการนำเสนอหมอลำที่ตนเองดูแลด้วย

๓. หมอลำ ที่บันทึกเสียงมี ๒ ประเภทคือ หมอลำในยุคกลาง และหมอลำในยุคปัจจุบัน หมอลำในยุคกลางนั้นโดยมากจะมีความสามารถมาก เพราะทั้งลำเองและสามารถแต่งกลอนลำเองได้ เช่น หมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน หมอลำเคน ดาเหลา แต่โดยมากหมอลำประเภทนี้เป็นหมอลำกลอน ในการผลิตเทปและแผ่นเสียงหมอลำไม่จำเป็นต้องมีโปรดิวเซอร์มาคอยควบคุม เพราะไม่จำเป็นต้องมีการใช้เสียงเครื่องดนตรีสากลเข้ามาช่วย

ส่วนหมอลำในยุคปัจจุบัน น้อยคนที่จะแต่งกลอนลำเองได้ (เช่น ดาว บ้านดอน และ คำกิ่ง ทองจันทร์) ดังนั้นจึงมีหน้าที่ถ่ายทอดเสียงตามอารมณ์และจังหวะของกลอนลำตามที่โปรดิวเซอร์ได้วางแผนไว้ให้ ตลอดจนการแสดงออกตามแนวทางที่โปรดิวเซอร์ได้ออกแบบและวางแผนไว้เพื่อการโปรโมต

๓. เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ

เนื้อหาที่บันทึกในสื่อประเภทนี้ คือหมอลำประเภทต่าง ๆ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทเนื้อหาออกเป็นยุคเพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการการนำหมอลำมาบันทึกในแผ่นเสียง เทปคาสเซ็ท ซีดีและวีดีโอเทป ตามลำดับเวลาดังนี้

๓.๑ หมอลำรูปแบบต่าง ๆ ถ้าเป็นสมัยก่อนเมื่อประมาณก่อน พ.ศ. ๒๔๘๕ สื่อประเภทนี้มีเพียงแผ่นเสียงเพียงอย่างเดียว และช่วงนี้เป็นยุคกลางของหมอลำที่กล่าวได้ว่า มีการบันทึกเสียงถือเป็นช่วงยุคทองของหมอลำกลอน เพราะหมอลำที่ได้รับการบันทึกเสียงมากที่สุดคือ หมอลำกลอน เนื่องจากเป็นหมอลำประเภทดั้งเดิมอย่างเดียวที่มองในเชิงพาณิชย์แล้วสามารถขายได้

๓.๒ หลังจาก พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นต้นมาก็เกิดการพัฒนาด้านรูปแบบการลำ อย่างเห็นได้ชัด โดยมีรูปแบบ “หมอลำหมู่” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เนื้อหาหมอลำที่บันทึกลงสื่อประเภทนี้จึงเปลี่ยนไปเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้เริ่มมีการนำหมอลำหมู่มาบันทึกเสียงลง เทปคาสเซ็ทอย่างกว้างขวาง โดยเรื่องหนึ่งจะตัดต่อกันเป็นหลาย ๆ ตลับเพราะแต่ละเรื่องมีความยาวมาก หมอลำหมู่กลายเป็นหมอลำที่ได้รับความนิยมอย่างสูงและทำคะแนนนำหมอลำกลอนเรื่อยมา

๓.๓ พ.ศ. ๒๕๒๐ เกิดหมอลำเพลินขึ้นซึ่งก็ได้วิวัฒนาการจากหมอลำหมู่นั้นเอง มีการนำเครื่องดนตรีสากลมาเล่นประกอบ หมอลำชนิดนี้จึงได้รับการบันทึกลงในเทปอย่างมาก เพราะมีจังหวะ ทำนองในการเล่นที่ครึกครื้นเร้าใจอย่างยิ่ง ทำให้คนนิยมมากและจากนั้นก็เริ่มมีการแต่งกลอนลำให้แยกจากกันเป็นกลอน ๆ ไป ไม่เป็นเรื่องยาวอย่างหมอลำหมู่(ลำเรื่องต่อกลอน) กลอนลำที่แยกจากกันเป็นกลอน ๆ ไป นี้เป็นของเก่าที่มีมาแต่เดิมแล้ว เพราะหมอลำกลอนในสมัยโบราณก็ลำจบเป็นกลอน ๆ ไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแผ่นเสียงแต่ละแผ่นก็จะมีกลอนลำหลาย ๆ กลอนในแผ่นเดียวกัน

๓.๔ เป็นยุคที่เทปหมอลำเฟื่องฟูและเป็นที่ยุคทั่วประเทศไทยถึงขีดสุด นั่นคือตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๒๙ เรื่อยมา เมื่อ เกิดการลำประยุกต์ โดยพิมพา พรศิริได้มีผลงานลำประยุกต์ประเภทลำเดินชุด “น้ำตาเมียซาอู” และ พรศักดิ์ ส่องแสง มีผลงานหมอลำชุดเดี่ยวประยุกต์

“สาวจันทร์กั๊กโปก” และตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ก็มีการผลิตเทพหอมล้าออกมาจนเกือบล้นตลาด เนื้อหาของการล้าที่พบในสื่อโซเชียลมีเดีย ไม่ว่าจะเป็นเทพคาสเส็ต แผ่นเสียง แผ่นซีดี ก็จะเป็นหอมล้าประเภทที่จับเป็นกลอน ๆ ตามความนิยมของยุคสมัยที่เป็นอยู่ ประเภทหอมล้าที่พบมากที่สุดคือหอมล้าประเภทประเภทยาวเดินในจังหวะและทำนองต่าง ๆ ส่วนหอมล้าประเภทอื่น ๆ มีปรากฏให้เห็นน้อยลง

ในปัจจุบัน เนื้อหาของหอมล้าเกิดการเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงเพราะจากกระบวนการคัดเลือกทางวัฒนธรรม ทำให้มีการเลือกเฟ้นว่า หอมล้าคนใดที่ขายได้จะยังคงอยู่ไว้ในตลาด ซึ่งกว่าที่หอมล้าจะก้าวเข้ามาเป็นหอมล้าระดับแนวหน้าก็จะผ่านกระบวนการคัดเลือกโดยผู้ฟัง และเวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์ ที่เห็นได้ชัดคือ หอมล้าเหล่านี้จะมีอายุการยืนหยัดบนเวทีของสื่อมวลชนมาแล้วอย่างน้อย ๑๐ ปีขึ้นไป เช่น สาธิต ทองจันทร์

ศิริพร อำไพพงษ์ เอลิมพล มาลาคำ และจินตหรา พูนลาภ พิมพา พรศิริ ฯลฯ เป็นต้น

ที่สำคัญ หอมล้าเหล่านี้จะมียอดขายเทปอยู่ในหลักล้านตลบขึ้นไปทุกคนอันเป็นเครื่องวัดความนิยมและความมีชื่อเสียงได้เป็นอย่างดี หอมล้ากลุ่มนี้ยังเป็นที่นิยมในกลุ่มเป้าหมายและจะได้รับการผลิตซ้ำอยู่เรื่อยไป ส่วนหอมล้าบางจำพวกที่ไม่สามารถขายได้แล้วหรือขายได้ไม่ดี เพราะกลุ่มเป้าหมายการตลาดมีน้อย ซึ่งแต่ก่อนขายได้ดีเพราะยังไม่มีหอมล้าแบบประยุกต์เกิดขึ้น ก็จะลดจำนวนลงและไม่มีการนำมาผลิตซ้ำอีก ดังนั้น ปรากฏการณ์ที่พบได้ประจำบนแผงเทปในปัจจุบันคือหอมล้ากลอนต้องนำมาขายเลหลัง ราคาเหลือเพียงม้วนละสิบกว่าบาทก็มี เพราะหาคนซื้อและหาคนฟังได้น้อยมาก และไม่มีค่ายเทปใดนำมาผลิตอีก เช่น หอมล้ากลอนของ บุญเพ็ง ใฝ่ผิวชัย ของฉวีวรรณ ดำเนิน ของเคน ดาเหลา ฯลฯ

รูปแบบการนำเสนอสำหรับสื่อโซเชียลมีเดียคือ

๑. นำเสนอโดยใช้เสียง เช่น แผ่นเสียง เทปคาสเส็ต แผ่นซีดี

รูปแบบการนำเสนอหอมล้าบางประเภทมีการเปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ คือเปลี่ยนรูปแบบสื่อที่ใช้บันทึกเพราะสื่อบางอย่างไม่เป็นที่นิยมใช้หรือใช้น้อยลง ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนเคยได้รับความนิยม เช่น แผ่นเสียง ปัจจุบันก็เปลี่ยนไปใช้แผ่นซีดีแทนเพราะคุณภาพเสียงดีกว่า การเก็บรักษาและการพกพาที่สะดวกกว่า นอกจากนี้ ผู้ผลิตก็ยังใช้หลักต้นทุนการผลิตต่ำเลือกใช้สื่อบางประเภทมากเป็นพิเศษ เช่น เทป ยังคงนิยมผลิตอยู่

๒. นำเสนอโดยใช้เสียงและภาพ เช่น วีดิโอ

หอมล้าบางประเภทแม้จะมีเนื้อหาเก่าแต่ก็ไม่อยู่ใน Form เก่าอีกต่อไป การนำหอมล้ามาดัดแปลงรูปแบบการนำเสนอใหม่ประการนี้เรียกว่ากลยุทธ์เหล่าเก่าในขวดใหม่ เพราะถ้ายังอยู่ใน Form เก่าก็จะไม่ได้รับความนิยม เช่น หอมล้าเรื่องต่อกลอน หอมล้าเพลินที่

ลำเป็นเรื่องราว ซึ่งเคยได้รับการบันทึกเสียงลงในเทป ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างความแปลกใหม่ ผู้ผลิตก็ได้เปลี่ยน “ขวด” ใหม่เสีย โดยให้หมอลำประเภทดังกล่าวไปปรากฏอยู่ในสื่อวิดีโอ เป็นต้น เช่น หมอลำเรื่องผาแดงนางไอ่(ลำเพลิน) ของทองมี มาลัย และเรื่องท้าวสุวรรณหงษ์ ของคณะเพชรอุบล จัดจำหน่ายโดยห้าง Peter Group

(ราชาเสียงทองฉบับประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๐ หน้า ๕๓)

เกณฑ์การคัดเลือกหมอลำมาบันทึกเสียงและหรือภาพของผู้ผลิตสื่อโสตทัศนูปกรณ์

ก. เกณฑ์การคัดเลือกศิลปินหมอลำ

ข. เกณฑ์การคัดเลือกกลอนลำ และ ลักษณะลีลาการลำ

ก. เกณฑ์การคัดเลือกศิลปินหมอลำของผู้ผลิตสื่อโสตทัศนูปกรณ์

ผู้ผลิตเทปคาสเซ็ทและแผ่นซีดีซึ่งเน้นที่การบันทึกเสียงอย่างเดียวมีหลักการเลือกหมอลำมาบันทึกเสียงดังนี้

๑. จากการเลือกหมอลำอาชีพที่มีชื่อเสียงอยู่แล้ว เช่น ค่ายเทปคิดจะผลิตเทปสักชุดก็จะเลือกหมอลำที่โด่งดังอยู่แล้วมาบันทึกเสียงโดยเป็นผู้ลงทุนค่าใช้จ่ายทั้งหมด เช่น จ่ายค่าซื้อกลอน จ่ายค่าจ้างหมอลำให้เป็นกลอน ๆ หรือเป็นชุด ๆ ไป วิธีการนี้ใช้มานานแล้วตั้งแต่หมอลำยุคกลางและการบันทึกเสียงเป็นแผ่นเสียงครั้งครึ่งพลาสติกอยู่ หมอลำยังเป็นหมอลำกลอนธรรมดา เช่น หมอลำนุญเห็ง ไผ่ผิวชัย หมอลำจิววรรณ ดำเนิน หมอลำเคน ดาเหลา ฯลฯ เพราะหมอลำเหล่านี้ จัดเป็นที่รู้จักว่าโด่งดังในระดับท้องถิ่นหรือระดับภูมิภาคก่อน จากนั้นก็จะมีห้างเทปเป็นฝ่ายไปชวนมาอัดแผ่นเสียง อย่างไรก็ตาม การผลิตหมอลำประเภทนี้ปัจจุบันนี้เป็นอันพันยุคทันสมัยแล้ว คือไม่สามารถขายได้ เพราะไม่เป็นที่นิยมของคนฟัง

ปัจจุบันนี้ การเลือกหมอลำที่เคยมีชื่อเสียงในอดีตมาออกเทปนั้น มักจะเป็นการนำหมอลำเก่าที่ไม่เก่าจนเกินไปนัก ยังเป็นหมอลำร่วมสมัยได้(Contemporary) มาลำกลอนลำเก่าที่เคยเป็นที่รู้จักและคุ้นหูคนฟัง โดยนำมาลำใหม่ทำดนตรีใหม่แบบการผลิตซ้ำ เช่น ชุดหมอลำคู่เอก(บานเย็น รากแก่นและปฤษณา วงษ์ศิริ) ชุดสามหมอลำผู้ยิ่งใหญ่

(ประสาน เวียงสีมา,ป.ฉลาดน้อยและทองมี มาลัย) ฯลฯ

๒. จาก “แมวมอง” หรือการเล็งเห็นว่าเป็นดาวรุ่งไปได้แน่ของนักจัดรายการ หรือผู้เกี่ยวข้องกับวงการหมอลำ เช่น นักแต่งกลอนลำ โปรดิวเซอร์หมอลำ หมอลำประเภทนี้ ประเด็นความสวยหรือหล่อก็ไม่สำคัญนัก เพราะจะสังกัดค่ายเทพ และค่ายเทพจะเป็นผู้ลอกคราบแล้วสร้างภาพลักษณ์ให้ใหม่ เช่น ไมค์ ภิรมย์พร (ผู้ได้รับการขนานนามว่าเป็นหมอลำที่มีชื่อเหมือนฝรั่ง นามสกุลเหมือนลิเก)

สันติ กลางสาทร โปรดิวเซอร์หมอลำของค่ายแกรมมี่ให้สัมภาษณ์ว่า

“อย่างไมค์ ภิรมย์พร เราก็เรียกกันว่าบักไม้ ๆ เพราะชื่อเล่นเขาชื่อไม้ แต่ก่อนก็เป็นนักร้องคาเฟ่เหมือนก็อต จักรพันธ์นั่นแหละ ผมเห็นมีแววดี ก็เลยเอามาวาง concept ใหม่ ให้เป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพ เลือกกกลอนลำใหม่ ๆ ของสลา คุณวุฒิให้”

(สันติ กลางสาทร : สัมภาษณ์ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๐)

และจินตหรา พูนลาภ

“เงินเข้าสู่วงการโดยการฝากของนักจัดรายการค่ะ ตอนนั้นไปช่วยคุณธนายศ วิบูลย์ กับสาวขอนแก่น ซึ่งเป็นนักจัดรายการอยู่จังหวัดขอนแก่น ช่วยหยิบแผ่น เปิดแผ่น แล้วก็ได้รับการนำมาฝากกับค่ายเทพเข้าสู่วงการครั้งแรกก็เซ็นสัญญาเข้าแกรมมี่เลยค่ะ”

(จินตหรา พูนลาภ: สัมภาษณ์ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑)

๓. จากการเลือกหมอลำคนใหม่ขึ้นมาลำ แม้จะไม่เคยมีชื่อเสียงหรือไม่เคยมีผลงานมาก่อนก็ตาม วิธีนี้เป็นการสรรหาหมอลำ โดยการจัดการประกวดหมอลำ แล้วนำผู้ชนะการประกวดคือเลือกผู้ที่มีหน่วยก้านดี เสียงดีมาลำออกเทปแล้วโปรโมต หมอลำประเภทนี้มักจะเป็นหมอลำหน้าใหม่ ๆ เช่น ลาวัดณ์ย์ จันทรเพ็ญ

จะเห็นได้ว่าผู้ที่เป็นฝ่ายคัดเลือกหมอลำคือค่ายเทพ คือเป็นฝ่ายปลูกปั้นหมอลำขึ้นมา แต่ปรากฏการณ์นี้ไม่เหมือนกับนักร้องเพลง pop อย่างในปัจจุบันซึ่งส่วนใหญ่แม้เสียงร้องจะไม่เอาไหนแต่ก็บันทึกเสียงได้ เพราะจุดขายของนักร้องเพลง pop นั้นจะเน้นเรื่องรูปร่างหน้าตาต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด สิ่งนี้เป็นคนละวัฒนธรรมเนื่องจากคนฟังหมอลำนั้นให้ความสำคัญเรื่องน้ำเสียงและความสามารถในการลำเป็นอันดับหนึ่ง เพราะเป็นวัฒนธรรมที่เสพเสียง (ยกเว้นหมอลำซิ่ง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีวัฒนธรรมคล้ายเพลง pop) ไม่ใช่วัฒนธรรมเสพรูปลักษณะภายนอกอย่างเพลง pop ซึ่งเป็นมาตั้งแต่การบันทึกเสียงหมอลำเมื่อยุคโบราณแล้ว(คล้ายนักร้องเพลงลูกทุ่งสมัยก่อนที่ต้องเสียงดีจริง ๆจึงจะร้องบันทึกเสียงได้) ความสนใจเรื่องหน้าตาจึงเป็นเพียงอันดับรอง หรืออาจจะถูกมองข้ามไปเลยก็ได้ เพราะหมอลำในปัจจุบันนี้แม้จะเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงอย่างยิ่งก็ไม่ใช่ว่าคนที่มีหน้าตาสวยงามหรือหล่อเหลาก็หลายคน เช่น ศิริพร อำไพพงษ์,พิมพา พรศิริ , พรศักดิ์ ส่องแสง, สาทิต ทองจันทร์ ฯลฯ

ส่วนผู้ผลิตวิดีโอเทปหมอลำมีหลักการเลือกหมอลำมาบันทึกเทป ต่างออกไป เพราะวิดีโอเน้นทั้งภาพและเสียง การเลือกศิลปินหมอลำที่เหมาะสมที่สุดจึงจะทำให้ธุรกิจการผลิตวิดีโอเทปหมอลำไปได้ดี

๑. เลือกหมอลำที่หน่วยก้านดี หน้าตาดีก็มีส่วนสำคัญ อาจจะได้เป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงมาก่อนก็ได้ และแม้จะเป็นหมอลำประเภทโนเนม แต่เมื่อผลิตออกมาแล้วบริษัทรับรองและมั่นใจว่าขายได้แน่นอนเพราะการสร้างสรรภาพลักษณ์ของหมอลำ เรียกว่า “ฟอร์มดีมีชัยไปกว่าครึ่ง” หมอลำประเภทนี้จะเป็นหมอลำซึ่ง

“เอาหมอลำสาว ๆ สวย ๆ หนุ่มหล่อ ๆ แต่งตัวเปรี้ยว ๆ หมอลำซึ่งไม่มีเพชรฆราวาสแล้ว ยกเว้นหมอลำเพลินยังมีเพชรฆราวาสอยู่ เสื้อผ้าเก่า ๆ ห้ามใส่แล้ว เราคัดเลือกหมอลำรอบเดียวเราก็รู้แล้ว เช่น คนไหนมีเซ็นส์ ไม่มีเซ็นส์ เช่น ทำเดินสวยงามมัย เป็นธรรมชาติมัย การร้องการพูดจากับคนดู สั้นแค่นั้น คำพูดคำสอยที่สรรหามา เราพอจะประมวลได้ว่าน่าจะเก่ง ส่วใหญ่ถ้าเราไม่รู้เราก็จะให้เล่นไปครั้งหนึ่ง เล่นไปเรื่อย ๆ เราจะเห็น feed back ทันทีเวลาเขาเล่นหน้าเวที คนดูจะฮา เฮ ร่วมด้วย

อย่างหมอลำซึ่งชุดแรกที่ยังไม่ดีที่สุด เราก็เรียกมาเพื่อดัดแปลง พัฒนาทำเดิน ผึกทำเดินให้มากขึ้น หากคำสอยใหม่ ๆ มาพูด ”

(เสกสรร สุวนันท์กึ่งเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)

อย่างไรก็ตามถ้าเป็นหมอลำสมัยก่อนจะไม่มีเกณฑ์เช่นว่านี้เลย เพราะดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หมอลำเป็นศิลปะของการใช้เสียงมากกว่าใช้หน้าตา แต่พอเป็นประเภทหมอลำซึ่งซึ่งเป็นหมอลำประเภทล่าสุดที่มีอายุเพียง ๑ ทศวรรษ (เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๒๙) ก็มีการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การคัดเลือกบางอย่างไปตามกระแสของการแสดง (คือรูปร่างหน้าตา การเต้น การแต่งกาย)มากกว่าการลำและการพ็อน

นอกจากนี้คุณภาพของหมอลำด้านการลำก็ไม่ได้เป็นหนึ่งในคุณสมบัติที่พึงมีของหมอลำซึ่งอีกต่อไปเพราะ หมอลำมีคอนคอยกำหนดทำเดิน มีคนแต่งกลอนลำและคำสอยมาให้ท่องจำ มีคนออกแบบเครื่องแต่งกายให้ เรียกว่ามี Producer จัดการให้เสร็จสรรพ

โดยเฉพาะทำเดินนั้นดูจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นหมอลำซึ่งมากที่สุด เพราะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่หมอลำซึ่งทุกคนถึงกับต้องเรียนรู้และฝึกฝนให้เดินจนเก่ง ดังนั้นทำเดินที่เป็นของนอก import เข้ามา) จึงกลายเป็นเกณฑ์คัดเลือกหนึ่งที่ผู้ผลิตวิดีโอใช้เพื่อคัดเลือกหมอลำซึ่งคนไหนที่เข้าตากรรมการและจะเข้าตากลุ่มเป้าหมายต่อไป

๒. เลือกหมอลำอาชีพที่มีชื่อเสียงระดับภูมิภาค (Regional) ซึ่งผู้ผลิตไปดูด้วยตัวเองแล้วเห็นว่า มีหน่วยก้านดีน่าจะนำมาลองบันทึกวิดีโอเทปดู หมอลำพวกนี้ มักจะเป็นหมอลำเพลิน หมอลำหนุ่มหรือลำเรื่องต่อกลอน เช่น คณะไธวันไธวันรุ่งลำเพลิน

“ถ้าเพลินมันขาดตลาด ถูกค้าเรียกร้องเยอะ เราก็ไปหาลำเพลินมาถ่าย ต้องมาศึกษาว่าใครดัง โดยไปดูเอง ว่าเล่นดีมั๊ย ถ้าเล่นดีก็จะให้มาเซ็นสัญญามาถ่าย มีลูกน้องมือโปรไปนั่งดูหน้าเวทีว่าสนุกมั๊ย ดีหรือเปล่า เจ้าของคณะก็คุยกันไว้แล้ว บอกยินดีที่จะถ่ายกับเรา หมอลำเองก็มีการเลือกนายทุนด้วย เขาบอกอยากทำกับอีวีเอส เพราะได้ยินชื่อเสียงมานาน ถ้าเขาไปอยู่ค่ายเฮงชวยก็ไม่ได้เกิด”

(เสกสรร สุวนันทกิจเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)

จะเห็นได้ว่าหมอลำเพลินไม่อาจผลิตหรือเลือกแบบหมอลำซึ่งได้ เพราะไม่สามารถไปปรุงแต่งหรือสร้างและปรับเปลี่ยนเอาใหม่ในห้องสตูดิโอได้ หากแต่ถ้าจะคัดต้องคัดจากการแสดงสดตามธรรมชาติ นั่นก็แสดงว่าประเภทของหมอลำจะมีธรรมชาติของหมอลำเองเป็นตัวกำหนดว่าจะสร้างหรือผลิตแบบไหน เช่น ถ้าหมอลำที่มีธรรมชาติของการแสดงที่ปรุงแต่งได้มาก ก็สามารถสร้างจากชิ้นมาจากห้องสตูดิโอได้

๓. เลือกหมอลำที่มีชื่อเสียงอยู่แล้วซึ่งเป็นหมอลำระดับประเทศ(National) เช่น บริษัท อีวีเอส เอ็นเตอร์เทนเมนท์ เลือกเซ็นสัญญากับหมอลำศิริพร อำไพพงษ์ หมอลำสาธิต ทองจันทร์ หมอลำเฉลิมพล มาลาคำ เป็นต้น ซึ่งหมอลำเหล่านี้เป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ สามารถออกเดินสายได้ทุกภาคทั่วประเทศ มีผลงานการแสดงมานานนับสิบปีแล้ว และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นเชื่อได้ว่าผลิตออกมาแล้วขายได้แน่นอน

หมอลำที่เป็นหมอลำประเภทดั้งเดิม เช่น หมอลำกลอนนั้น ปัจจุบันเรียกได้ว่า สาบสูญไปจากวงจรการบันทึกโดยสื่อประเภทวิดีโอ

“ หมอลำกลอน เก่า ๆ แท้ ๆ เคยทำออกมาแล้วแต่ไม่ work เพราะกลุ่มเป้าหมายคือคนแก่เลย ซึ่งกำลังซื้อจริง ๆ ของคนแก่ไม่มี กำลังซื้อจะอยู่ที่วัยรุ่น วัยทำงานมากที่สุด ดังนั้นสิ่งที่เราทำคือพยายามเอาใจเป้าหมาย หมอลำกลอนแท้ ๆ ที่มาอัด วิดีโอชุดที่ ๑๑ ใช้แคนตัวเดียว ไม่เดินเลย ขายได้ร้อยกว่า만원หมอลำที่เอามาถ่าย แก่หง่าเหงือกไม่เอามาแล้ว ตกยุค ไม่เอาหมอลำแก่ ”

(เสกสรร สุวนันทกิจเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็แสดงว่าหมอลำกลอนซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรากเหง้าของหมอลำทั้งหมด กำลังจะหายไปจากสื่อมวลชนไทยที่ละน้อยทีละน้อย โดยสื่อประเภทแรกที่สุดคือสื่อโทรทัศน์อุปกรณ์นี้เอง เพราะปัจจุบัน ไม่มีค่ายเทปใดนำหมอลำกลอนมาถ่ายขายอีกแล้ว เพราะไม่มีอุปสงค์เลย หรือมีอุปสงค์แต่ที่อุปสงค์นั้นไม่มีกำลังซื้อเพียงพอ เมื่อกลายเป็นหมอลำที่ขายไม่ออกเช่นนี้ก็เป็นที่คาดการณ์ได้ว่าหมอลำกลอนจะเหลือเพียงความทรงจำจากแผ่นเสียงเก่า ๆ เทปคาสเส็ตที่หาคนฟังไม่ได้แล้ว

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวงการหมอลำก็คือเมื่อรากเหง้ากระเทือนและตายไป สิ่งที่จะเกิดขึ้นใหม่ก็จะเกิดแบบไม่มีหลักที่จะใช้อย่างอิง ไม่มีแม่บทที่จะยึดเป็นแนวได้ เพราะแม่บทไม่มีใครรู้จักและรักษาไว้แล้ว การแตกลูกแตกหน่อของหมอลำแม้ว่าจะไม่สูญพันธุ์ไปเสียทั้งหมด แต่อาจจะกลายพันธุ์เรื่อยไปจนวนกลับมาหารากเหง้าเค้าเดิมไม่พบ หมอลำอาจจะไม่ได้ใช้การลำอีกต่อไป เพราะการลำจะเหลือเพียงชื่อและกลายเป็นเพียงเสียงหนึ่งที่อยู่ในรูปแบบการแสดงว่าเป็นการลำ แต่ไม่ใช่รูปแบบหลักก็เป็นได้

ข. เกณฑ์การคัดเลือกกลอนลำ และ ลักษณะลีลาการลำ

ผู้ผลิตเทปคาสเส็ตและแผ่นซีดีซึ่งเน้นที่การบันทึกเสียงอย่างเดียวมีหลักการเลือกกลอนลำ และ ลักษณะลีลาการลำมาบันทึกเสียงดังนี้

๑. ใช้กลอนลำใหม่ ๆ ที่แต่งขึ้นใหม่ และรูปแบบการลำแบบใหม่ โดยดูทิศทางและแนวโน้มการตลาดว่าหมอลำประเภทใดเป็นที่นิยม

“เริ่มจากการดูตลาดว่า เป็นอย่างไร อะไรกำลังเป็นที่นิยม ตลาดต้องการอะไร แล้วเราต้องหาว่าหมอลำคนใดเหมาะกับการลำแบบนี้ ถ้าหมอลำเบรคแตกกำลังดัง เราก็เปลี่ยนเป็นลำไม่หยุด”

(สุรินทร์ ภาคศิริ : สัมภาษณ์ ๒ มกราคม ๒๕๔๑)

เช่น ในยุคที่หมอลำซึ่งกำลังเฟื่องฟู ก็มีการแต่งกลอนลำให้หมอลำลำเป็นกลอน ๆ เหมือนกับลำเดินทั่ว ๆ ไป เป็นชุดต่าง ๆ เช่น ลำซึ่งคอยพี่ที่บ้านนา (ลำโดยบานเย็น รากแก่น) ลำซึ่งผ่าไฟแดง(ลำโดยสมหมายน้อย ดวงเจริญ) ในยุคหรือคันทรีมกำลังดัง เช่น มีรีคเคาะเยาะ ร็อคคองคย ร็อคสะเดิด ร็อคสะแต่ว ฯลฯ ก็มีการผลิตรีคหมอลำ (ลำโดยจินตหรา พูนลาภ) ออกมาสู่กระแสตลาด เป็นต้น

๒. การเลือกใช้กลอนลำเก่าที่มีชื่อเสียงมาก ๆ ชุดใดที่มีการลงผลิติดอกมาแล้วขายดี ก็จะมีการผลิตซ้ำมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยการลำใหม่แล้วดัดแปลงดนตรีบ้าง ปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของหมอลำให้ดูทันสมัยมากขึ้นบ้าง ในทำนองเหล่านี้เก่าในชุดใหม่ เช่น ชุดหมอลำคู่เอก ชุดสามหมอลำผู้ยิ่งใหญ่ ฯลฯ

นอกจากนี้ก็ใช้วิธีการรวมฮิตกลอนลำดังในอดีต โดยเอากลอนลำต่าง ๆ ของหมอลำที่มีชื่อเสียงหลาย ๆ คนมารวมไว้ในชุดเดียวกัน เช่น ชุด อีสานท้อปฮิต ๑ และ ๒ ของบริษัท ท็อปไลน์ ไดม่อน ฯลฯ

การใช้สื่อไฮเทคทุนปรณในการบันทึกเสียงนี้ ที่สำคัญที่สุดคือการคัดเลือกลีลาหมอลำที่จะนำออกขาย หมอลำกลอน หมอลำเรื่องต่อกลอน หมอลำเพลิน ซึ่งเป็นการลำที่ยืดยาว ต้องใช้เวลาฟังนาน ๆ ก็ไม่ได้รับความนิยมอีกต่อไป แม้กระทั่งหมอลำซึ่งแม้จะได้

รับความนิยมแต่เนื่องจากเป็นการล่าที่ต่อเนื่องไม่เป็นกลอน ๆ ก็จะไม่เคยถูกเลือกให้นำมาผลิตเป็นแผ่นซีดี เป็นอันขาด แม้กระทั่งผลิตเป็นเทป ก็ลดน้อยลง เพราะขายไม่ได้นั่นเอง ในขณะที่เดียวกันที่ประเภทการล่าแบบล่าเดิน ล่าเตี้ย ได้รับความนิยม ก็จะเป็นประเภทการล่าที่ได้รับการเลือกมานำเสนอบ่อยที่สุด และยังคงต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ตรวจจับที่ความนิยมประเภทการล่าแบบนี้ยังคงอยู่

ส่วนผู้ผลิตวีดิโอเทปหมอลำมีหลักการเลือกหมอลำมาบันทึกเทป ต่างออกไปจากผู้ผลิตเทป และซีดีหมอลำ เพราะวีดิโอนั้นเห็นทั้งภาพและเสียง ประเภทหมอลำที่ไม่เหมาะสมและไม่เป็นที่ต้องการของผู้ผลิตเทป และซีดี กลับเป็นประเภทการล่าที่ผู้ผลิตวีดิโอเทปหมอลำต้องการ เช่น ประเภทการล่าแบบหมอลำเพลิน เพราะข้อได้เปรียบตรงที่มีภาพด้วย จึงสามารถปรับปรุงเรื่องการแสดงได้

จะเห็นได้ว่าสื่อเสียงและสื่อภาพผสมเสียงนั้นเลือกใช้กลยุทธ์ที่ต่างกัน เพราะสื่อเสียงเน้นที่หาหมอลำที่คนนิยมฟังมาก และสามารถขายได้ดีจึงจะผลิต ในขณะที่สื่อภาพนั้นแม้ว่าจะเป็นหมอลำที่มีเนื้อหาไม่เด่น ประเภทของหมอลำอาจจะไม่สามารถทำให้เด่นหรือน่าสนใจได้หากผลิตเป็นสื่อเสียง แต่เมื่อประกอบกับการแสดงเข้าไปคือเห็นภาพด้วย (เป็นวีดิโอ) ก็สามารถทำให้หมอลำนั้นน่าสนใจขึ้นมาได้

ประเภทการล่าและกลอนลำจึงมี ๒ แบบคือ

๑. ใช้กลอนลำใหม่ ๆ ตลอดเวลาทั้งนี้เพื่อให้ทันสมัยอยู่เสมอ และเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซาก เท่าที่ผ่านมาเป็นเวลาเกือบ ๓ ปีที่มีธุรกิจวีดิโอเทปหมอลำ ไม่ปรากฏว่ามี การนำเอากลอนลำเก่า ของหมอลำคนเก่ามาบันทึกซ้ำเลย อย่างหมอลำชิง แม้จะเป็นชุดที่ขายดี แม้เวลาผ่านไปก็ไม่ปรากฏว่านำมาผลิตซ้ำ

“ให้นักแต่งกลอนลำแต่งกลอนใหม่ให้ไปท่อง ไปจำจนขึ้นใจ สัก ๒-๓ เดือน คล่องแล้ว ค่อยขึ้นเวทีมาถ่ายทำให้เวลาเตรียมตัว ๖ เดือน พอถ่ายเทปไปแล้วก็เริ่มเตรียมงานชุดใหม่ หากกลอนลำและท่าเต้นใหม่ ๆ ให้”

(เสกสรร สุวนันทกิจเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)

๒. การเลือกลีลาการล่าแบบเก่ามาประยุกต์และปรับเปลี่ยนใหม่ เช่น ลำเพลิน ลำเรื่องต่อกลอน ที่มีการแสดงบนเวทีขนาดใหญ่ มีระบบแสง สี เสียงที่ยิ่งใหญ่น่าตื่นตาประกอบการแสดง แล้วบันทึกเทปวีดิโอการแสดงสดนั้นมา ลีลาการล่าแบบนี้ จะมีการผลิตซ้ำ หรือนำหมอลำเรื่องเก่า ๆ ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านมาแสดงใหม่ โดยตั้งชื่อเรื่องให้ดูน่าติดตาม เช่น วีดิโอชุด มหกรรมคอนเสิร์ตหมอลำเรื่อง “นางพญาแดงอ่อน” “นางพญาทวงขาว” “ผาแดงนางไอ่” “ท้าวเต่าคำ” ฯลฯ

๔. ลักษณะเด่นและข้อได้เปรียบของสื่อโสตทัศนูปกรณ์

๑. เป็นสื่อที่สามารถเก็บไว้ได้กับตัว และที่สำคัญคือตอบสนองความต้องการที่จะเสฟสื่อของเจ้าของสื่อได้ตลอดเวลา หมายความว่า เมื่อมีสื่อประเภทนี้อยู่ในมือ หากอุปกรณ์การเล่นพร้อม เราก็สามารถที่จะดูหรือฟังเวลาใดก็ได้ ทั้งยังมีความสะดวกในการพกพาอีกด้วย

๒. สามารถปรับปรุงดัดแปลงแต่งเสียงให้ดียิ่งขึ้น เพราะระบบการบันทึกเสียงมอลำในปัจจุบันเป็นระบบแยกเสียงดนตรีกับเสียงมอลำออกจากกัน เมื่อต้องการจะปรับปรุงหรือดัดแปลงส่วนใดก็เลือกเฉพาะส่วนนั้นมาดัดแปลงได้

๓. สามารถพัฒนาศักยภาพการใช้ให้ทันสมัยขึ้นได้อีก เช่น เป็นแผ่นซีดีก็สามารถใช้ร่วมกับคอมพิวเตอร์ที่มีไดรว์อ่านซีดีรวมได้ นอกจากนี้ยังมีการผลิตสื่อประเภทนี้ออกมาใหม่ในรูปที่เรียกว่า DVD (Digital Video Disc) ที่ให้สัญญาณภาพและเสียงที่คมชัดกว่าวีดิโอและสามารถตั้งโปรแกรมการเล่นได้อีกด้วย

๕. ลักษณะด้อยและข้อเสียเปรียบของสื่อโสตทัศนูปกรณ์

๑. การควบคุมเรื่องการใช้คำที่ไม่สุภาพ ในขณะที่กำลังบันทึกเทป เช่น มอลำซึ่ง ยากพอสมควรที่จะดูแล จึงมีที่หลุดรอดจากการตัดต่อไปทำให้ไม่ผ่านการตรวจสอบของ กกช.

๒. เรื่องดินฟ้าอากาศ เพราะการบันทึกสื่อบางอย่าง เช่น วีดิโอมอลำซึ่งจำเป็นต้องบันทึกกลางแจ้งเท่านั้น เพื่อให้ได้บรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ให้คนได้มาดูมาก ๆ บางครั้งดินฟ้าอากาศไม่อำนวยก็ทำให้ขาดทุนเขาได้ง่าย ๆ

๖. กลยุทธ์การนำเสนอของสื่อโสตทัศนูปกรณ์

๑. การผลิตซ้ำ (Reproduce) เอามอลำเก่ามาร้องกลอนเก่าแต่ทำดนตรีใหม่ และนำเสนอในรูปแบบใหม่ เช่น ชุดมอลำเก่าล้าน รามศิลป์ สมนายน้อย ดวงเจริญ ดาว บ้านดอน พิมพ์ใจ เพชรพลาญชัย ท้าววิเศษ วงษ์สวรรค์ น้องนุช ดวงชีวัน สมโภช ดวงสมพงษ์ แจ่มมา เพชรพลาญชัย ไกรสร เรื่องศรี

ชุดสามมอลำผู้ยิ่งใหญ่ และ ชุดมอลำคู่เอก ก็นำเอามอลำที่เคยมีชื่อเสียงมาลั่นกลอนลำเก่าของศิลปินเหล่านั้นเอง โดยทำดนตรีใหม่ ให้เป็นที่ถูกใจคนสมัยใหม่ และเปลี่ยนรูปแบบจากการลำจบเป็นกลอน ๆ ก็มาเป็นการลำแบบเมดเลย์ โดยเนื้อร้องและทำนองยังคงแบบเดิมเอาไว้ ที่ปรับปรุงใหม่จะเป็นเพียงจังหวะเท่านั้น

๒. การดัดแปลงหมอลำที่เคยโด่งดังมาเรียบเรียงใหม่ เช่น ชุดหมอลำเบรคแตก ก็นำหมอลำเก่าที่เคยได้รับความนิยมมาทำดนตรีใหม่ (Rearrange) ให้มีความสนุกสนานมากขึ้น

๓. การปรับเปลี่ยนรูปแบบหมอลำให้เป็นภาพลักษณ์ใหม่ แล้วเสนอในรูปแบบใหม่ไปเลย อย่างที่ไม่เคยมีคนทำมาก่อน เช่น บันทึกภาพการแสดงสดเป็นวิดีโอหมอลำซิ่ง บันทึกภาพการแสดงสดเป็นวิดีโอหมอลำเรื่อง โหด เลว ดี ที่มีการแสดงบนเวทีคล้ายภาพยนตร์

๔. การขายเนื้อหาเดิมในรูปแบบลักษณะใหม่ เช่น เอาหมอลำเรื่องต่อกลอนหรือลำเพลินที่ลำเป็นเรื่อง มาบันทึกภาพเป็นวิดีโอ จากแต่ก่อนที่ลำเป็นเรื่อง แล้วบันทึกเสียงลงในเทปคาสเส็ตเท่านั้น

๕. กลยุทธ์การปรับราคาให้กลุ่มเป้าหมายซื้อได้ในราคาไม่แพงนัก ราคาของสื่อประเภทนี้ โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ ทั้งเทป ซีดี และวิดีโอเทปหมอลำกลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่สามารถซื้อหามาได้โดยไม่ลำบากแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะมีการแข่งขันกันทางตลาดในบรรดาค่ายเทป ดังนั้นจึงมีการลดราคาสื่อประเภทนี้กันลงมาจนกล่าวได้ว่า เทปและซีดีนั้น ราคาแทบจะไม่ต่างกันเลย

๖. กลยุทธ์การสร้างภาพลักษณ์ให้สินค้า โดยเฉพาะเมื่อเป็นหมอลำในรูปแบบวิดีโอมีการทำปกวิดีโอให้โดดเด่น ดูมีคุณภาพ น่าสนุก ขว้นตา ขว้นใจให้ซื้อ เช่น มีการตั้งชื่อชุดหมอลำซิ่ง ชุดต่าง ๆ “มหกรรมหมอลำซิ่งซิ่งไฟแลบ” “คอนเสิร์ตหมอลำซิ่ง แชมป์ ขนแชมป์” “มหกรรมลำซิ่งคอนเสิร์ตซิ่งวัยเอื้อเอื้อเจาะหม่า จักมก” “ซิ่งสุดซิ่งติดเทอร์โบ” “คอนเสิร์ตหมอลำซิ่ง ซิ่งเบรคแตก” ฯลฯ

“การตั้งชื่อ ผมเป็นคนตั้งชื่อเอง ส่วนใหญ่จะมาจากผม ตั้งชื่อที่ฟังดูแล้วมันมัน การทำปกเป็นอันดับหนึ่งเลย คือทันสมัย สวยงาม ใช้ computer Mcintosh ทำให้ดูทันสมัย”

(เสกสรร สุวนันทิกังเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)

นอกจากนี้การออกแบบปกซึ่งแสดงชุดที่หมอลำใส่ ได้พยายามเสนอชุดที่ไม่ได้บ่งบอกว่าเป็นหมอลำอย่างแต่ก่อน เพราะหมอลำแต่ก่อนนั้นเป็นชุดผ้าเลื่อมระยับประดับเพชรรูบวบ บักเลื่อมแพรวพราวเหมือนชุดลิเก พอมาเปลี่ยนรูปแบบเครื่องแต่งกายใหม่ก็กลายเป็นหมอลำผูกเนคไท สวมชุดสูท ชุดเสื้อเอวลอย กระโปรงสั้น สีเส้นจุดขาด ยังมีภาพท่าเต้นท่าฟ้อน ประกอบการแสดงของหมอลำและทางเครื่องบนเวที ทั้งจังหวะดนตรีที่คึกคัก ล้วนแล้วแต่เป็นการกระตุ้นเร้าความรู้สึกให้ผู้ชมกลุ่มเป้าหมายซื้อไปชม

การที่หมอลำปรับตัวไปตามสมัยนิยมเช่นนี้ นำสังเกตและนำตั้งคำถามว่า หมอลำกำลังดูถูกตัวเองหรือไม่ คือไม่ต้องรอให้คนอื่นมาดูถูก หมอลำก็ดูถูกตัวเองไว้แล้วตรงที่ หมอลำได้พยายามเลียนแบบแฟชั่นสมัยใหม่จนลืมลักษณะเดิมและความเป็นตัวของตัวเอง เท่ากับหมอลำกำลังนำวัฒนธรรมสมัยใหม่บางอย่าง เช่น การแต่งตัวและการเดินมาเหยียบย่ำ ไปบนรากเหง้าของตัวเอง ซึ่งเดิมที่มีแต่ความเรียบง่าย ความสนุกสนานอย่างพื้นบ้าน

แต่เมื่อทุกอย่างดำเนินไปบนกระแสการแข่งขันทางธุรกิจ หมอลำก็มีข้อโต้แย้งว่า หมอลำจำเป็นที่จะต้องหาทางที่จะเอาตัวรอด เพื่อที่จะครองพื้นที่ส่วนหนึ่งในพื้นที่ของ ตลาดเทปเพลงทุกประเภท หมอลำก็ต้องสรรหาการสร้างจุดเด่นให้กับตัวเองเพื่อเรียกความสนใจและความนิยมกลับคืนมา โดยเฉพาะจากกลุ่มเป้าหมายในส่วนภูมิภาค เพราะในเมื่อกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นชอบดนตรีสมัยใหม่ ชอบการแต่งตัวที่เจิดจายตามแฟชั่น ชอบการเต้น การร้องที่เร้าใจ หมอลำก็ไปดึงบางส่วนเหล่านั้นมาผสมผสานเข้ากับตัวเองจนบางครั้งกลายมาเป็นหมอลำพันทางอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

๗. การนำหมอลำที่ได้รับการคัดเลือกและรับรอง (Guarantee) จากเวทีการประกวดหมอลำมาแล้วว่า ลำดี ลำเก่ง มาแสดงเพื่อบันทึกเป็นวิดีโอ พร้อมกับแสดงคุณสมบัติของหมอลำไว้บนปกเทป หรือ วิดีโอด้วย

๘. การใช้รูปแบบการนำเสนอที่แปลกใหม่ เช่น นำตลกที่มีชื่อเสียงขึ้นเล่นบนเวทีพร้อมกับหมอลำด้วย เช่น ชุด “ตลกหนึ่งหนองปะทะหมอลำชิง” (ค่าย Rose VDO) “บักหนำน่าจีบศิริพร” ชุด “คอนเสิร์ตลำชิงยุคไฮเทคขนานเอก ชิงหยุดโลกจำหม่าจิกมก” “ชิงฟ้าผ่าฮานม่า & ดักแด้” (ค่าย EVS)

“ที่ใช้หม่าเข้าไปเล่น เพราะต้องการให้บรรยากาศบนเวทีการแสดงมัน ครึกครื้น สนุกสนานขึ้น เพราะเล็งเห็นแล้วว่า หม่าแฟนเยอะ คนชอบ ใคร ๆ ก็รู้จัก พอใส่เข้าไปในหมอลำชิงก็ดูดี ดูตลกขึ้น หม่าเน้นที่ตลกอย่างเดียว แหย่หางเครื่องบ้าง แหย่หมอลำบ้าง ทะลึ่งตึงตัง”

(เสกสรร สุวรรณทิงเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)

๙. กลยุทธ์การเลือกตำแหน่งการวางเทป สื่อใส่ตลับใช้กลยุทธ์การวางขายได้ทุกที่นับจากร้านดัง ๆ ในห้างสรรพสินค้าใหญ่ ๆ ในกรุงเทพฯ เช่น ร้านแมงป่อง ไปจนถึงตลาดเทปคาสเส็ตบนบาทวิถี ทำให้หมอลำเป็นที่รู้จักและเผยแพร่ไปได้ง่าย เพราะหาซื้อได้ง่าย ไม่จำกัดสถานที่ในการวางขาย

“การวางมีตั้งแต่ร้านแมงป่องไล่ไปจนถึงตลาดนัด ห้างทอม.และต่างจังหวัด

มีขี้ปี้ว ขาปี้วที่ขายเอง เราส่งให้ร้านโดยตรง ตอนแรกแมงป่องก็ไม่ยอมรับหมอลำ เขาบอกว่า ทำให้ Image เขาเสีย หลังจากที่เรานโยบายไปเรื่อย ๆ ก็มีคนไปถามหาที่แมงป่องเรื่อย ๆ หนัก เข้าเขาก็เอาไปขาย”

(เสกสรร สุวณันทกิจเพชร : สัมภาษณ์ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๑)